

ابو مسلم خراسانی

- ۱ -

در سلسله مقالاتی که از این پس با عنوان مذکور تقدیم خوانندگان گرامی میدارم سرگذشت یکی از بزرگترین رجال تاریخی ایران یعنی صاحب الدعوة، امین آل محمد ابو مسلم خراسانی تا آنجا که در حوصله این مختصر می‌گنجد ذکر خواهد شد و چون ظهور ابو مسلم با عوامل مختلفی بستگی دارد که بعضی از آنها در سلسله مقالات تاریخ نهضت های ملی ایرانیان ذکر شده و اطلاع از بعضی دیگر برای خوانندگان گرامی لازم است ناگزیر پیش از شروع باصل موضوع بذکر آن مقدمات مبادرت میشود.

وجوه نهضت ها

چنانکه در تاریخ نهضت های ملی ایرانیان دیده ایم ملت ایران برای رهایی از قید اسارت تازیان از راه های مختلف استفاده کرد که یکی از آنها طریق جنگ و عصیان و دیگر سیاست و دیگر ادبیات و دیگر دین بود. استفاده از طریق اخیر هم صورتهای مختلفی پیدا کرده بعضی با آوردن ادیان و مذاهب جدید یا تقویت ادیان قدیم در برابر تازیان بمقاومت برخاستند مانند بابک خرم دینی و المقنع و بهافرید و استاسیس و بعضی متوجه تقویت برخی از فرق و نحل اسلامی شده و از آن راه پیش رفتند. ابو مسلم از کسانیست که در عین توجه بملیت و درحالی که قیام او برای تحکیم مبانی ملیت و استقلال ایران مفید و موثر بود از طریق مذهبی استفاده برد و با تقویت یکی از مذاهب اسلامی یعنی تشیع بر ضد خلفای اموی که از مخالفین جدی شیعه بوده اند قیام کرد و آنها را از میان برد تا سرانجام مخالفین جدی ایران و ایرانیان و طرفداران سیادت نژادی عرب یعنی بنی امیه و تمام عمال آنان را براندازد و حکومت را بدست ایرانیان بيفکند. اکنون ببینیم وضع شیعه در این ایام چه بوده و ابو مسلم یا کدامیک از فرق شیعه همراهی میکرده است.

پس از رحلت حضرت رسول در سال یازدهم از هجرت ، مسلمین بر دو دسته شدند : گروهی معتقد بعدم انتخاب کسی از طرف حضرت رسول بجاننشینی بوده و خود بانتخاب ابوبکر بجاننشینی آنحضرت قیام کرده اند و اینان را اهل سنت گوئیم - گروهی دیگر معتقد به تعیین جانشین از طرف حضرت رسول بودند و امامت را امری الهی میدانستند که رأی مخلوق در آن مؤثر نیست و میگفتند حضرت رسول در حیات خویش در موضعی بنام غدیر خم ، حضرت علی بن ابیطالب علیه السلام را بجاننشینی انتخاب کرده است . اینان شیعه و باصطلاح اهل سنت روافض نامیده میشوند . تا پادایان حیات حضرت حسین بن علی علیه السلام اختلافی در جاننشینی و امامت میان شیعه بوجود نیامد اما از این پس اختلاف آغاز شد و مثلاً پس از شهادت حسین بن علی علیه السلام گروهی معتقد بجاننشینی پسروی یعنی امام علی بن الحسین مشهور به زین العابدین و گروهی دیگر بجاننشینی برادرش محمد بن علی معروف به ابن الحنفیه شدند و گروه اخیر نیز خود بچند شعبه منقسم گردیدند و بعضی از آنان معتقد بوده اند که محمد بن الحنفیه غیبت کرده و در کوه رضوی پنهانست و بعضی دیگر بوفات وی اعتقاد داشته و پسرش ابو هاشم عبدالله را جانشین وی میدانسته اند .

بنابر بعض روایات ابو هاشم عبدالله بن محمد بن الحنفیه در سال صدم از هجرت در حمیمه از ناحیه شراه شام بایگی از اعقاب عباس بن عبدالمطلب عم حضرت رسول یعنی با محمد بن علی بن عبدالله بن عباس ملاقات کرد و او با فرزند وی ابراهیم را بجاننشینی خود برگزید . بدین طریق دسته جدیدی از شیعه بنام شیعه عباسیه یا شیعه آل عباس تشکیل یافت که شناختن آنان در این مقاله برمالازم است (۱) .

این دسته از شیعه بمحض تشکیل شروع به تبلیغات کردند و گروهی را برای این کار برگزیدند و بجای ایران و عراق فرستادند .

۱ - برای شناختن سایر فرق شیعه رجوع شود به : الفرق بین الفرق - مختصر الفرق

بین الفرق - اختلاف المصلین - بیان الادیان - تبصرة العوام - فرق الشیعه و ظایر این کتب .

علت عمده توجه سریع بنی عباس بایران آن بود که ایرانیان بدلائیل ذیل همواره باشیعه موافق و همراه بوده اند:

- ۱ - اشتراك آنان باشیعه در مخالفت با بنی امیه.
  - ۲ - مظلومیت ائمه شیعه و استحقاق آنان در جانشینی حضرت رسول
  - ۳ - اعتقاد ایرانیان بحکومت نژادی و حائز بودن بنی هاشم این شرط را از آن سبب که مدتها پیش از اسلام ریاست قریش و پرده داری کعبه و مقدم بودن بر سایر قبایل و اقوام عرب با آنان بوده و ازین طریق پدر بر پدر صاحب ریاست بوده اند.
  - ۴ - استفاده از نفوذ معنوی بنی هاشم برای مبارزه با طرفداران حکومت اموی و ایجاد سیادت سیاسی ایرانیان در حکومت اسلامی که طبعاً نتیجه هم آهنگی و همراهی آنان با بنی هاشم (خواه از آل علی و خواه از آل عباس) می بود.
- این علل و جهات همواره سبب توجه ایرانیان بکسانی میشد که از میان بنی هاشم برضد بنی امیه قیام میکرد و با آنان میجنگیده اند چنانکه مثلاً چون مختار بن ابوعبیده ثقفی بخونخواهی حضرت حسین بن علی قیام کرد عده زیادی از ایرانیان در جزو سپاه او در آمدند و همچنین زید بن علی بن حسین بن علی در سال ۱۲۱ هجری در جانب کوفه و ایران برضد بنی امیه قیام کرده و پس از کشته شدن او یکی از دوستان وی به پسرش یحیی توصیه کرد که بجانب خراسان رود زیرا اهل خراسان پیرو بنی هاشمند و همچنان عبدالله بن معاویه از اعقاب جعفر بن ابیطالب برای قیام و میدان عمل خود فارس و اصفهان و ری و قم را انتخاب کرد. *رتال جامع علوم انسانی*
- ائمه شیعه و یا قیام کنندگان بنی هاشم در دوره بنی امیه که از توجه و علاقه ایرانیان بخود مطلع بودند همواره دعوات و مبلغینی در ایران خاصه خراسان داشتند و این مبلغین غالباً مردم را به مرد ستوده ای از آل محمد (الرضامن آل محمد) دعوت میکردند که بر بنی امیه قیام کند و حق خاندان خود را از آنان بستاند و معمولاً هم در این دعوت به نتیجه ای میرسیدند و همراهان بسیار بدست میآوردند.
- بنی عباس هم از این روش استفاده کردند و پس از گستردن بساط امامت و جانشینی پیغامبر اکرم برای شیعه خود نقیبا (رؤسا) و داعیانی (مبلغینی) در نظر گرفتند و بنواحی مختلف ایران فرستادند.

مراکز دعوت عباسی

در این هنگام مراکز خاصی در جانب ایران بعنوان حمایت از تشیع و تجمع شیعه معروف و مشهور بود و از آنها یکی کوفه و دیگر خراسان است. کوفه از آغاز امر بطرفداری از حضرت علی بن ابیطالب و فرزندان او و سایر افراد بنی هاشم شهرت داشت و بهمین سبب هم چنانکه میدانیم حضرت علی بن ابیطالب پایتخت خود را در جانب ایران و در شهر کوفه قرارداد و بعداً هم حضرت حسین بن علی برای قیام خود شهر کوفه را انتخاب و آنجا توجه کرد ولی در سر راه دچار مقاومت سخت سپاهیان بنی امیه گردید. قیام خونخواهان اولاد علی نیز در کوفه صورت گرفت و از آن پس همواره در تاریخ سیاسی کوفه بوجود اجتماعات طرفدار بنی هاشم یعنی شیعه برمیخوریم. وقتی بنی عباس شروع بدعوت خویش کردند کوفه را یکی از مراکز مهم تبلیغات خود قرار دادند. یکی از نقبای بزرگ آل عباس در کوفه مردی ایرانی بنام ابوسلمه حفص بن سلیمان از موالی بنی حارث بود که مالی بسیار داشت و از ارکان دعوت عباسیان در مشرق ممالک اسلامی بود و او است که بعداً به وزیر آل محمد شهرت یافت و چون در مجلسی که فروشان سکنی داشت به ابوسلمه خلال مشهور گردید. مرکز مهم دیگر همچنانکه قبلاً دیده ایم خراسان بود که در آنجا عدد زیادی از افراد ناراضی از حکومت بنی امیه جمع شده بودند و نزدیک بتمام اهل این ناحیه بزرگ که تا سواحل جیحون امتداد داشت مخالف با حکومت جاثراوی و طرفدار دولتی بودند که تسلیم بایرانیان بادیده حرمت نکرد. بنابراین بعضی از احادیث هم که در این اوقات شهرت داشت علمهای سیاه که اهل بیت را یاری دهند از خراسان پدید میآمد^(۱) و بهمین سبب بنی عباس با اهل خراسان اعتماد بسیاری داشتند و دارای دعوات و نقبای معتبری در آنجا بودند. یکی از این نقبا و دعوات بزرگ جوانی نورسیده بود بنام ابومسلم عبدالرحمن که در سال ۱۲۸ هجری باین سمت انتخاب شد و در مدت کوتاهی حکومت عباسی را تشکیل داد و با اقدام خود ایران را از خطر يك اضمحلال حتمی نجات بخشید و ما از شماره آینده بدگر احوال او آغاز خواهیم کرد.